у–в · і–й

Картинки згодом додадуться

Як сказати природно?

Дощ … ? Порівняйте: дощ іде чи дощ йде?

Що робить мову милозвучною?

1

нарада **відбулась**
в Кривому Розі

2

нарада **відбулась**
у Кривому Розі

3

поїхала **у** Одесу

4

поїхала **в** Одесу

Який варіант звучить природніше і чому?

Зверніть увагу на звуки на межі слів.

Де працює милозвучність

Прийменники у і в 1

зустрінемось у школі; записано в зошиті

Між словами

вибір залежить від звуків

Сполучники і і й 2

Сергій і Надія; учителі й учні

У реченні

ті самі звукові умови

Початкові літери 3

глянув угору; дощ іде

На початку слова

чергування у-в та і-й

Початок речення 4

на початку речення перевагу віддають прийменнику у (перед приголосним) і сполучнику і

Перше слово

перевагу віддають сполучнику і

Милозвучність як норма

Фонетична організація

Милозвучність потребує фонетичної організації висловлення та уникання незграбних звукосполучень.

Позиційне чергування

Важливим засобом є чергування голосних і приголосних у-в, і-й.

Фонетичні варіанти

До них належать пари під і піді, іржа і ржа.

Механізм вибору у та в

Попереднє слово
приголосний чи голосний на кінці

→

Наступне слово
приголосний чи голосний на початку

→

у або в
обираємо милозвучний варіант

> Спочатку слухаємо звуки на межі слів, а не просто дивимося на букви.

у школі
попереднє і наступне слово на приголосний

в зошиті
попереднє слово на голосний

в Одесу
попереднє слово закінчується на голосний, наступне починається на голосний

ТАБЛИЦЯ

Дві позиції для у та в

Позиція	у	в
Попереднє і наступне слово на приголосний	у школі	не вживаємо
Попереднє слово на голосний, наступне на голосний	не вживаємо	в Одесу
Попереднє слово на голосний, наступне на приголосний	не вживаємо	в зошиті; виняток — у Львові
Початок речення перед приголосним	у Києві	не вживаємо
Початок речення перед голосним	не вживаємо	в Одесі

Головний рядок показує найчастішу позицію для у.

І чи й, ті самі позиції

Після приголосного

Сергій і Надія.

Після голосного

учителі й учні.

На початку речення

перевагу віддають сполучнику і.

Виберіть милозвучний варіант

1. 1. Справедливість, честь (і, й) совість.

2. 3. Розум (у, в) голові, а не (в, у) булаві.

3. 5. Нащо (і, й) клад, коли (у, в) сім'ї лад.

4. 7. Щастя (і, й) доброту (у, в) матері знайду.

ПІДКАЗКА

Подивіться на кінцевий і початковий звук сусідніх слів.

Ненормативно і нормативно

Приклад	Ненормативно	Нормативно
Прийменник у чи в	нарада відбулась в Кривому Розі	нарада відбулась у Кривому Розі
Прийменник перед голосним	поїхала у Одесу	поїхала в Одесу або поїхала до Одеси
Сполучник і чи й	учителі і учні	учителі й учні
Прийменник після голосного	записано у зошиті	записано в зошиті

> Нормативний варіант не завжди єдиний, але звукове оточення підказує кращий вибір.

Редакторська правка

1. Прочитайте уривок про курінь січових стрільців.
2. Позначте місця, де звуки важко поєднуються.
3. Запропонуйте милозвучний варіант для кожного випадку.
4. Прочитайте відредагований текст уголос.

ОРІЄНТИР

Перевіряйте прийменники, сполучники й початкові літери.

Не лише у-в та і-й

Вставляння і 1

У прийменниках зі, піді, наді та в кінці співзвучних префіксів.

Приклад

зіставити

Постфікс і частки 2

постфікси -ся/-сь; частки же/ж, б/би, лише/лиш, хоча/хоч.

Приклад

зійшлися люди

Форми слів 3

підем/підемо, ходити/ходить, знов/знову, позад/позаду, поперед/попереду.

Приклад

попереду всіх

Спрощення і чергування 4

радість і радісний; ріг і на розі; козак і козацький.

Приклад

радісний

Коли порушення припустиме

1

виняток у поетичному мовленні

2

умови для відступу

- У поезії звуки виконують ще й римотворчу функцію.
- У звичайному мовленні правило обов'язкове.

- Дай же руку мені і ходімо у даль (А. М'ястківський).

Де порушення виправдане

1. Прочитайте рядок і знайдіть місце, де правило порушено. Вслухаймось в Веделя псалми, вдивляймось в твори Пимоненка

2. Поясніть, чи допомагає відступ ритму й звучанню. Щось від Сосюри є у всьому, від слів його й від жаги

3. Порівняйте поетичний рядок зі звичайним мовленням. Бавмось в об'єднання, бавмось в роз'єднання...

ПІДКАЗКА

Шукайте причину, чому автор обрав цю форму.

Перевір себе. Вибір форми

У якому словосполученні дотримано правил милозвучності?

А	зустрінемось у школі
Б	зустрінемось в школі
В	Сергій й Надія
Г	записано у зошиті

Перевір себе. Поетичний рядок

Коли порушення правил чергування в поезії можна вважати припустимим?

А Коли рядок має більше десяти слів

Б Коли того потребує звучання рядка

В Коли в тексті є власні назви

Г Коли автор уникає прийменників

Що тримає мову милозвучною

Милозвучність

певна фонетична організація висловлення

Вибір у-в

зустрінемось у школі, записано в зошиті

у / в

Вибір і-й

Сергій і Надія, учителі й учні

і / й

Інші засоби

фонетичні варіанти, спрощення, чергування звуків

піді, радісний, на розі

Милозвучність тримається на виборі фонетичних варіантів; у-в та і-й найпомітніший засіб.

Домашнє завдання

- Виконати вправу 124, вставити (вписати) пропущені літери й вибрати милозвучний варіант.
- Повторити правило на сторінках 68-70.
- Дібрати 5 прикладів чергування у-в або і-й з художньої літератури.
- Скласти 4-5 речень про милозвучність української мови.

Глазова, с. 68-71